

ELS MASOS DE LA VALL DE QUERÓS
(SANT HILARI SACALM, LA SELVA).

Emma Llach i Palmada

Joan Llinàs i Pol

(Atri Cultura i Patrimoni, SLU)

a/e jllinas@atri.cat, info@atri.cat

RESUM: La vall de Querós, a les Guilleries, està deshabitada des de fa mig segle. Un estudi històric, arqueològic, documental i etnològic de la vall ha permès reconstruir l'evolució i les característiques dels masos que conformaven aquesta antiga parròquia travessada pel Ter. Esbossem els principals trets de la història de Querós, fent especial atenció al procés que, a partir del segle XVIII, va provocar primer l'èxode dels propietaris i l'establiment de masovers i, finalment, l'abandó de la vall. Exposem, finalment, les principals dades que hem pogut aplegar sobre cadascun d'aquests masos: què sabem de la seva història, què se'n conserva després d'anys d'abandó i quina fou la vida dels seus darrers habitants.

RESUMEN: El valle de Querós, en las Guilleries, está deshabitado desde hace medio siglo. Un estudio histórico, arqueológico, documental y etnológico del valle ha permitido reconstruir la evolución y las características de las masías que conformaban esta antigua parroquia atravesada por el Ter. Esbozamos los principales rasgos de la historia de Querós, haciendo especial atención al proceso que, a partir del siglo XVIII, provocó primero el éxodo de los propietarios y el establecimiento de colonos y, finalmente, el abandono del valle. Exponemos, finalmente, los principales datos que hemos podido reunir sobre cada una de estas masías: qué sabemos de su historia, qué se conserva de ellas después de años de abandono y cómo fue la vida de sus últimos habitantes.

1. UNA MIRADA SOBRE LA VALL DE QUERÓS

La vall de Querós és un segment de la vall del Ter al seu pas per les Guilleries. Es troba situada a mig camí entre els embassaments de Sau i de Susqueda, les aigües del qual neguen des de l'any 1967 la part més baixa de la vall. Pertany en la seva major part a Sant Hilari Sacalm (la Selva), la seva extensió és de poc més de 20 km² i el seu territori és pràcticament tot muntanyós, amb enormes desnivells que arriben a superar els 700 metres.

En aquest article farem un ràpid cop d'ull sobre el que hem anat recuperant entorn dels masos de Querós després d'un període d'investigació sobre la història d'aquesta vella parròquia, deshabitada des de fa mig segle, en el qual s'ha actuat en tres fronts: la memòria oral¹, les restes materials² i les dades documentals³.

La primera menció de la vall de Querós la trobem en un document de 992-995, on la vescomtessa d'Osona Ermetruit fa donació als seus fills del castell Cornil, als dominis del qual pertanyia Querós⁴. El terme, compostat per les valls de Sau i Querós, fou més tard subinfeudat als Sau, al mateix temps que es formava la parròquia de Sant Martí de Querós, documentada des del 1104. Al segle XIII, els castlans de Cabrera adquiriren la major part de drets jurisdiccionals del terme, tot i que foren els Sau els que continuaren exercint-ne, en qualitat de subinfeudats, la jurisdicció⁵. A partir de mitjan segle XIV, finalment, foren els vescomtes de Cabrera qui esdevingueren senyors eminents del terme⁶, mentre que els Sau foren substituïts pels senyors de Savassona al segle XV⁷ en la subinfeudació. Tot i mantenir-se la senyoria major dels vescomtes de Cabrera, posteriorment marquesos d'Aitona i ducs de Medinaceli, foren els barons de Savassona, de fet, els senyors efectius de Querós a partir de finals del segle XVI.

---

¹ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica de la vall de Querós (Sant Hilari Sacalm, la Selva)*. Girona, 2009. Informe inèdit. LLINÀS, J.; MAYMÍ, J.; MERINO, J., La vall de Querós. El patrimoni etnològic d'un nucli poblacional cobert per l'aigua, *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 35, 2010. p. 221-225.

² LLINÀS, J.; MERINO, J. *La vall de Querós: primeres tasques de la recuperació de la memòria històrica d'un poble cobert per l'aigua*. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Selvatans. Memòria inèdita, 2010.

³ LLINÀS, J.; LLACH, E., *La vall de Querós: primeres tasques de la recuperació de la memòria històrica d'un poble cobert per l'aigua-II*. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Selvatans. Memòria inèdita, 2012. LLACH, E.; LLINÀS, J., Querós. Dades per a la història d'una vall oblidada, *Quaderns de la Selva*, 25, p. 183-199.

⁴ LLOP, I., *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Casserres*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009, p. 79-80.

⁵ ABEV, Cúria Fumada, Manual anònim de 1272-1274, fol. 59 v.

⁶ ADM, còpia digitalitzada procedent de l'Arxiu Històric d'Hostalric, 2011.

⁷ PLADEVALL, A. "El terme històric de Sau", *Ausa*, 74, 1973, p. 111-114.

Qui va tenir més domini directe sobre Querós, però, va ser el monestir de Sant Pere de Casserres. Entre els masos de Querós sobre els quals el monestir exercí el seu domini n'hi ha molts que van sobreviure fins al segle XX, com el Gombau, l'Obac, el Bracs, el Sangles, Busquets, Cabrerola o Salibercs⁸.

L'any 1834, Querós esdevingué municipi independent, amb 20 cases i uns 100 habitants, i l'any 1845 li fou annexat Mansolí, al sud, aplegant en total 35 cases i poc més de 200 habitants⁹. A finals de segle hi havia a Querós 23 cases habitades: la rectoria, el Gombau, la Casa Nova de Baix, la Casa Nova de Dalt, la Caseta, can Palanques, Salibercs, el Sangles, la Fàbrega, el Baldà, el Bracs, el Molí de Querós, la Querosa, l'Obac, la Badia, Cabrerola, Busquets, el Cominal, la Casica, can Janet, Serrallonga, la Mina i l'Illa, a les quals cal afegir-hi les 12 de Mansolí¹⁰. El municipi fou annexat a Sant Hilari Sacalm l'any 1899¹¹.

Tota la població era disseminada en masos, en unes explotacions agropecuàries poc rendibles, molt allunyades entre si i ubicades en una terra difícil i poc agraïda. En aquest context a l'edat moderna primer es va produir l'agrupament de masos (el Bracs-l'Obac-Gou-el molí; Serrallonga-la Querosa; Busquets-Cabrerola; el Vilar-el Gombau; el Sangles-la Fàbrega...) i després l'èxode dels propietaris, que hi establiren masovers. L'any 1818 trobem que a Querós ja només hi viuen cinc propietaris: Jeroni Carosa (Serrallonga), Miquel Illa (l'Illa), Josep Sangles (el Sangles i la Fàbrega), Pere Bayer Busquets (Busquets) i Narcís Cominal (el Cominal)¹²

Al segle XIX, a iniciativa dels propietaris, sorgeixen petites cases de pagès que no passaran de ser minúscules explotacions que serviran amb prou feines per mantenir uns masovers que hi duraran en general poc temps, com la Casa Nova d'Amunt, la Casa Nova d'Avall, can Palanques, la Mina, can Janet, el Corral de la Badia...

Finalment, en una terra tan esquerpa, la crisi de l'agricultura tradicional hi provocarà a mitjan segle XX un acusat procés de despoblament que la construcció, al cap de pocs anys, del pantà de Susqueda, no farà res més que acabar de rematar.

---

⁸ ACOS. *Llibre de las rentas de Casserras en Vich i Gerona*. Parròquia de Sant Martí de Querós. Regest en paper de 1787, f. 162-164 r.

⁹ AGDG. *Butlletí Oficial de la Província de Girona*. 13/10/1845, n. 125, p. 4.

¹⁰ AMSHS. Ajuntament de Querós. Padró de contribuents de 1891-1892.

¹¹ AGDG. *Butlletí Oficial de la Província de Girona*. 02/10/1899, n. 118, p. 519

¹² AMVS. *Catastro o nova recana de Juan Porres agrimensor real*.

2- ELS MASOS DE QUERÓS

A continuació, passem a llistar els diferents masos de Querós que hem pogut documentar. Els situem geogràficament, en fem una breu descripció, si és el cas acompanyada del testimoni directe dels que hi van viure, i finalment fem un repàs per la seva història particular, a partir de les dades a les que hem pogut tenir accés.

Aulina. Situació desconeguda. Documentat només el 1381-1387.

Badia, la. En alguns documents "Abadia". Situat al sud-oest de la vall, a 725 m.s.n.m, sobre la vall del Sot de Mongorda, les seves restes es troben en avançat procés d'enrunament.

La Badia és una casa gran. L'entrada, a llevant, dóna accés a un passadís empedrat des del qual es pot passar a diverses habitacions; la de l'esquerra, al sud, permet accedir a una ala d'estances ubicades al costat sud-oest de la casa. El passadís desemboca a una gran cuina, amb un pilar central, des d'on surt l'escala que puja al pis de dalt. També des de la cuina es va a les habitacions del costat sud-oest de la casa, i a ponent dóna pas a una petita estança des de la qual podem sortir a l'exterior per la part posterior de la casa. Davant la façana principal, exempta, hi ha una cort.

L'any 1324 Pere "des Abadia" i la seva dona Guillemma fan un pagament pel mas Belot i el molí des Monar, de Sant Andreu de Bancells¹³. El 1330, Guillem Abadia fa hereva a la seva filla Elisenda¹⁴, que anys més tard passarà el mas a la seva filla, Margarida Badia, casada el 1382 amb Pere d'Occulis¹⁵. El 1456 trobem una nova pubilla, Valentina Badia, que es casa amb Antoni Serra, d'Osor¹⁶.

El 1553 el possessor del mas és Blai Badia, el mateix que, amb la seva dona Joana i el fill Pere, hi vivien el 1592¹⁷. El 1621 coneixem Llorenç Badia¹⁸; en aquesta època dóna fe de la prosperitat del mas l'existència de dos masos Badia (Badia Jussà i Badia Sobirà). L'any 1667, tanmateix, el primer consta ja com a enderrocat¹⁹.

L'any 1690 trobem Josep Badia, que té dos fills, Antoni Joan i Josep, els quals el 1702 es reparteixen les propietats. El primer es queda amb el mas Belot, abans citat, i el

---

¹³ AHG. Fons Clopés de Sant Hilari Sacalm. Patrimoni Brussosa., pergami 3.

¹⁴ AHG. Fons Clopés de Sant Hilari Sacalm. Patrimoni Brussosa, pergami 4.

¹⁵ AHG. Fons Clopés de Sant Hilari Sacalm. Patrimoni Brussosa, pergami 7.

¹⁶ AHG. Fons Clopés de Sant Hilari Sacalm. Patrimoni Brussosa, pergamins 8 i 9.

¹⁷ IGLESIES, J. *El fogatge de 1553*. Barcelona, 1979, p. 446.

¹⁸ ABEV. Visites pastorals. 1213/4, f.175.

¹⁹ AHG. Fons Clopés de Sant Hilari Sacalm. Patrimoni Brussosa, 67.

segon amb el mas Badia. Josep Badia apareix repetidament en tot un seguit de censals i deutoris que s'allarguen entre 1726 i 1759²⁰. Al final no pot pagar els deutes, i el 1761 el mas acabarà venut a Francesc Brossosa, de Sant Hilari Sacalm²¹. Els Brossosa sanejaran l'economia del mas i pagaran tots els deutes²², però la Badia serà menada a partir d'ara per masovers. L'any 1880 el propietari era Ramon Brossosa²³, i el 1891 els masovers es deien Josep Massaguer i Josepa Cañellas.

Baldà, el. En alguns documents “Valdà”, i antigament anomenat “Ainan” o “Aman”. Situat a la dreta del Ter, prop del Bracs, en un petit pla a 360 m.s.n.m., a prop del nivell superior de les aigües del pantà. Es troba en avançat estat d'enrunament.

Era una casa composta per tres estances principals. Al sud-oest trobem una habitació d'uns 20 m², al nord de la qual n'hi ha una de més petita i que sembla oberta pel costat de llevant a una gran habitació de planta rectangular, amb un pilar de maçoneria al centre que sostindria una segona planta de la qual en resten encara algunes restes de l'embigat.

Documentem una “vídua Baldana” vers el 1620 i Gaspar Baldà el 1652. El 1814, Josep i Francesc Baldà, pare i fill, venen el mas a Pere Coma i Vilar, del Vilar de Querós²⁴. El 1856 els propietaris són Margarida Vilar i Pau Oliver, el qual el 1880 també té el Vilar, el Gombau, can Palanques i la Casa Nova. El 1887 hi habita Josep Tomàs i el 1891 Francesc Buscà. Més endavant un nou propietari, Tomàs Mas, el deixa en herència als fills de la seva segona esposa, cognominats Triola, els quals abandonen el mas a mitjans dels anys 50 i l'arrenden a uns masovers, Mingo Puig i la seva esposa Carme, que són el darrers estadants del Baldà²⁵.

Boixeda. Situat vora l'església. Ubicació exacta desconeguda. Documentat només el 1215, a la propietat hi havia un molí.

Bracs, el. Situat a la dreta del Ter, vora el Baldà. Les restes de la casa es troben molt a prop de la cota màxima de les aigües, però mai arriben a quedar-ne afectades. Era un mas de grans dimensions format per dues ales perpendiculars, una de 15 x 11 m i l'altra de 21 x 5 m, que s'unien a l'extrem de ponent. Tal com ens descriu Maria Crous,

---

²⁰ AHG. Fons Clopés de Sant Hilari Sacalm. Patrimoni Brussosa, 69-73 i 78.

²¹ AHG. Fons Clopés de Sant Hilari Sacalm. Patrimoni Brussosa, 77.

²² AHG. Fons Clopés de Sant Hilari Sacalm. Patrimoni Brussosa, 69, 73 i 82.

²³ El fons patrimonial de la Badia es conserva a l'Arxiu Històric de Girona, incorporat en el fons Clopés, família hilarienca amb la que s'entroncaren els Brossosa al segle XIX.

²⁴ AHG, *Comptaduria d'hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 263-264.

²⁵ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892. MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 51.

que hi va néixer, era una casa molt maca amb un porxo molt gran (...) a davant del portal hi havia l'era i una font a sota el cobert. Llavors, al mig de l'era hi havia un terrabastall amb una escala, per pujar el menjar del bestiar, i després aquella portalada molt gran, amb dos escalons de pedra que permetien entrar a dintre. A baix hi havia el bestiar, a la planta baixa hi vivíem nosaltres, i les habitacions eren a dalt. A la planta baixa hi havia la cuina, dues o tres sales, el que fèiem servir de rebost quan matàvem els porcs, un terrat grandíols (...). Al capdamunt d'una escala de fusta amb uns escalons amples i amb barana i tot, hi havia una sala molt gran que comunicava amb cinc habitacions que també eren grans”.

El Bracs apareix esmentat en el fogatge de 1360. L'any 1621 tenim notícia d'un tal Miquel Bracs, obrer de la parròquia²⁶. El 1659 documentem Segimon Bracs, el 1661 Miquel Bracs, que fou batlle del terme de Sau²⁷, el 1690 i 1694 Pere Bracs, i entre 1732 i 1742 Joan Bracs²⁸. El 1766 la hisenda formada pels masos Bracs, Obac i Gou, amb el molí, és propietat d'Antoni Portell i Bracs, notari de Vic²⁹, que en els masos esmentats hi té masovers. L'any 1880, el Bracs, conjuntament amb els masos Obac i Gou, eren propietat de Carles Serrahima, que hi tenia com a masovers la família de Joan Cullell³⁰. Vers els anys 20 del segle XX, els masovers del Bracs eren Pere Freixas i la seva dona Francesca, que foren succeïts per la filla, Dolors Freixas i el gendre, Martí Crous. Els Crous Freixas van marxar del Bracs cap a l'any 1955 i foren substituïts pels darrers masovers, que venien del Quer, un mas de Susqueda³¹.

Brossa, la. Situació desconeguda. Documentat el 1381-1387 (Pere Sabrossa)³² i el 1482. El 1618 pertanyia al mas Serrallonga. No se'n tenen més notícies.

Busquets. També anomenat Busquets de Coll de Querós. Situat al sud, a la capçalera de la vall de la riera de Querós. Hi passa a tocar el camí de Sant Hilari Sacalm, a poca distància del coll de Querós, una de les poques sortides naturals de la vall.

Busquets es troba mitjanament ben conservat ja que una part de les seves estances s'empren per a guardar-hi bestiar. Es tracta d'una construcció allargassada, de 24'5 per 6'5 m a la que s'adossa un cos de 14 per 4'5 m. El cos principal és de dues plantes

²⁶ SOLÀ, X., *La reforma catòlica...*cit, p. 136, 373 i 939.

²⁷ ABEV. *Registre del terme de Sau en poder de Joan Vila, 1658-1673 i 1673-1680.*

²⁸ AMVS. *Llibre del comú del terme de Vilanova de Sau i les seves parròquies.*

²⁹ ABEV. Arxiu de la Vegueria de Vic. Cadastre de Querós de 1766, f. 4 i 5.

³⁰ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892.

³¹ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 37-39.

³² ABEV. *Manual de Bernat Tuffaranij notari reial i públic de la vila, castells i termens de Rupit i Fornils dels anys 1381-1387.* [Notaries foranes (I). Rupit. ACF Foranes/29. AEV]

mentre que el cos adossat, ubicat en un indret més alt, té un sol pis. Les pedres treballades de diverses obertures i l'evidència d'una evolució constructiva complexa denoten una llarga pervivència del mas original.

Documentat des del 1528, el 1537 pertanyia a Jaume Sangles³³. Joan Busquets apareix al fogatge de 1553, i al 1621 trobem esmentat Segimon Busquets del Coll de Querós³⁴. Busquets fou una de les masoveries cremades vers 1631 com a represàlia per les activitats del bandoler Serrallonga. El 1659 trobem Joan Vila, "curador dels pubills Busquets" advertint el masover Mateu Pradell que no toqui les glans dels boscos del mas ni les castanyes i els castanyers del veí mas Cabrerola³⁵ (que al segle XVIII s'uniria per un temps al mas Busquets). El 1766 posseeix el mas Antoni Busquets. L'any 1818 el propietari és Pere Bayer Busquets i el 1880 un altre Pere Bayer, segurament descendent seu. El 1886 pertany a Isidre Bayer, que el ven a Tomàs Carbonell, de Sant Hilari Sacalm. S'hi estava de masover Jaume Solà que vivia amb la seva filla, Càndida Solà³⁶. Busquets, que al segle XX continuà en mans dels Carbonell, fou habitat fins als anys 60.

Cabrerola. Situat a l'extrem sud-oest de Querós, a 915 m.s.n.m. a la carena de la serra de Cabrerola, és un dels masos més ben conservats de Querós, ja que la part principal està restaurada. Està distribuït en tres nivells; la part principal és al centre, mentre que a l'oest, a la part més alta, hi ha una construcció adossada i a l'est, a la part més baixa, una cort. Davant de l'entrada hi ha les restes d'una eixida que havia tingut porxo. El cos adossat de ponent presenta l'entrada a la façana sud i en una porta s'hi llegeix la data de 1752. Ens trobem, per tant, amb una casa d'orígens medievals, però molt refeta posteriorment.

Documentat des del 1358, Cabrerola figura al fogatge de 1360. Al segle XVIII va estar un temps unit al veí mas Busquets, fins que Joan Busquets, endeutat, el va vendre el 1790 a Martí i Josep Bracs, moliners de Querós. El 1803, Josep Bracs el ven a Pere Coma, d'Osor³⁷, i a finals del segle XIX trobem que hi viuen Josep Ribas i la seva filla, Maria Ribas. A mitjan segle XX és propietat de Lluís Hossa (el germà de Joan Hossa, del Cominal), que hi viu amb la seva dona i tres fills. Cap el 1950, Lluís Hossa se'n va a

---

³³ ABEV Llibre de la cúria del Vescomtat de Cabrera, de Salvador Junyent, notari 1538-1545. Cabrera 2bis, 2. ABEV. Manual notarial del terme de Sau-Savassona.

³⁴ IGLESIES, J., *El fogatge...*, cit, p. 446; SOLÀ, X. *La Reforma Catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1587-1800)*. Tesi doctoral, 2006. Girona: Universitat de Girona, p. 939.

³⁵ ABEV. *Registre del terme de Sau en poder de Joan Vila, 1658-1673 i 1673-1680*.

³⁶ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892.

³⁷ AHG, *Comptaduria d'hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 249-250.

viure a Osor i ven el mas al sr. Garolera, d'Arbúcies, el mateix que va acabar comprant la Querosa, la Casica i el Cominal³⁸.

Camps. Situació desconeguda. Documentat només el 1338.

Casa Nova, la. A la documentació apareixen dues cases amb aquest nom, molt properes entre sí: la Casa Nova de Dalt i la Casa Nova de Baix. Cap de les dues està documentada abans del segle XIX i cap de les dues supera les primeres dècades del segle XX. L'any 1880 pertanyien a Pau Oliver, que també tenia el Vilar, el Gombau i can Palanques i el Baldà. L'any 1887 el masover de la Casa Nova de Dalt era Francesc Arimany i el de la Casa Nova de Baix Joan Fochs. Quatre anys més tard eren Josep Fortet i Joan Roure, respectivament³⁹.

De la Casa Nova de Dalt no n'hem localitzat restes, però sí de la Casa Nova de Baix. Situada a l'esquerra del Ter, s'ubica sota les aigües del pantà de Susqueda, a 500 metres al nord-est de l'església i a 200 del Gombau. Es tracta d'una petita construcció de planta quadrada, de poc menys de 10 metres de costat, subdividida en quatre estances. La porta s'ubicava quasi a tocar de la cantonada sud-oest, a l'extrem sud de la paret de ponent.

Casal, el. També anomenat el Casal de la Querosa, s'ubicava prop d'aquest mas, en un indret precís desconegut. Documentat entre 1785 i 1819, el 1789 fou venut pel seu propietari, Joan Cominal, a Josep Arimany, de Sau. El 1819 el mateix Arimany, conjuntament amb el seu fill Joan, ven el mas a Maria Serra de Proenquera⁴⁰, i en perdem la pista.

Caseta, la. També anomenat la Caseta de Sellabona o la Caseta de Querós. Estava situat a l'esquerra del Ter, a mig camí entre Salibercs i el pont de Querós, actualment sota les aigües del pantà de Susqueda, prop de la cota superior de l'embassament.

Àngel Sancho, que hi va viure, ens la descriu: *era una casa mitjana. A baix s'hi trobaven les quadres, dues quadres, per les vaques i els porcs, un petit galliner, el celler i el rebost. A dalt hi havia la cuina, el menjador, un parell d'habitacions, i a sobre hi havia una mica de terrat, que feia com un porxo, i tres habitacions més. A més, a part de la casa hi havia una cabana on s'hi tancava la carreta que servia per anar als camps, que ens feia molt de servei. A la part de dalt de la cabana hi teníem la pallissa.*

---

³⁸ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892. MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 20.

³⁹ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892.

⁴⁰ AHG, *Comptaduria d'hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 272-273.

Aquesta descripció⁴¹ coincideix perfectament amb les imatges que se'n conserven, d'una casa de tres plantes, amb vessant a façana, un porxo a la banda esquerra de la planta superior i, exemptes, unes construccions auxiliars de treball i magatzem.

Les primeres notícies d'aquest mas daten del segle XVIII. El 1750 passa de Josep Clascar Sellabona, del mas Sellabona, a Isidre Cominal. El 1775 pertany a Joan Cominal i Caseta, i el 1805 a Silvestre Cominal i Caseta, que el ven a Josep Casellas⁴². El 1880 era propietat de Josep Bosch, i en aquest moment ja era habitada pels Sancho, la mateixa família de masovers que quatre generacions després, quan es va saber que la casa seria negada pel pantà, encara hi vivia⁴³.

Casica, la. També anomenat la Casica del Cominal o la Caseta del Cominal. Les seves restes, molt enrunades, es troben en un petit pla a tocar de la riera de Querós, al seu marge dret, a 510 m.s.n.m i a uns 600 metres aigües amunt de la Querosa. Dolors Soler, que hi va viure, ens la descriu: *“Era una casa molt petitona. Hi havia l’entrada i ja hi era tot allà, la cuina i tot. (...) En total hi havia tres habitacions, hi havia la dels meus pares, n’hi havia una baix i dues a dalt. Després hi havia una mica de lloc per posar-hi alguna cosa, res, era molt petitó, una casa molt petita, de les més petites que hi havien per allà. Per fora hi havia una cabana que hi teníem gallines i tot això”*.

Les primeres notícies de la Casica, que hauria pertangut anteriorment al mas Obac, les hem de dur al 1758, quan pertanyia a Narcís i Josep Cominal, del mas Cominal. El 1797, Narcís Cominal la ven a Josep Madirolas, i el 1825, Ramon Cominal la recompra a Joan Casadesús i Madirolas, nét de Josep Madirolas⁴⁴. L'any 1880 n'era propietari Ramon Casadesús Cominal, el mateix que tenia can Janet i el Cominal. En aquelles dates, el masover de la Casica era Francesc Costa. Més endavant, cap el 1925, Lluís Soler i Maria Mosull deixaren l'Illa per anar a fer de masovers a la Casica, i s'hi van estar uns 30 anys, fins que es traslladaren a la Querosa a mitjans de la dècada dels 50⁴⁵. A partir d'aleshores la Casica va quedar deshabitada.

Cominal, el. Situat al sud-est de Querós, a 750 m.s.n.m., sobre la vall de la riera de Querós, és el centre d'una gran propietat que s'estenia per una bona part del vessant de la dreta de la vall de la riera de Querós i que va incloure també els masos de can

---

⁴¹ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 45.

⁴² AHG, *Comptaduria d'hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 258-259.

⁴³ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892. MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 45-46.

⁴⁴ AHG, *Comptaduria d'hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 273-275.

⁴⁵ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892. MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 17 i 52.

Janet i la Casica. Les restes de la casa es troben a 750 m.s.n.m. al collet d'un esperó i protegit a l'extrem de ponent per una petita elevació que té un magnífic domini visual de la vall.

El mas es troba ubicat en un espai on el terreny fa baixada cap al sud, de manera que les estances d'aquell costat presenten un pis inferior que no té la resta de la casa, a la qual s'accedeix a peu pla a partir de l'entrada principal, ubicada a l'est. Aquesta entrada dóna accés a una sala que pel nord-oest, comunica amb un petit distribuïdor des d'on hom podia passar a la resta de la casa. Ens descriu el mas Dolors Hossa, que hi va viure⁴⁶: *Només entrar, primer de tot et trobaves el menjador, perquè hi ha una xemeneia, que ja es veu que allò era dels estadants. Després baixaves, hi havia tres esglaons, hi havia l'altra cuina i una entrada que et ficaves a baix i sorties pel darrere. Hi havia quatre habitacions per una banda, i després hi havia les estances del bestiar. Al lloc on dormien el papa i la mama hi havia dos llits. Després hi havia el lloc del padrí, que també hi havia dos llits per dormir-hi.*

Documentada des del 1480, el 1631 el Cominal era una de les masoveries del mas Serrallonga i, com a tal, va ser cremada per ordre del virrei. El 1769 hi vivien tres generacions: Joan Cominal (segurament el mateix que documentem des del 1722), el seu fill Josep i el seu nét Narcís, el qual rep el mas a condició de mantenir-hi l'àvia, Clara Cominal i Sarsanedas, i la mare, Rosa Cominal i Castell. Documentem Narcís Cominal fins el 1814, i el 1825 el propietari és Ramon Cominal. A finals del segle XIX hi viuen el propietari, Ramon Casadesús Cominal i uns masovers. Després, la propietat fou comprada pel sr. Garolera, d'Arbúcies. Durant la primera meitat del segle XX portaren el mas els masovers Joan Hossa i Francesca Orra, amb els seus fills, que s'hi van estar fins a mitjans de la dècada dels 50⁴⁷.

Corral de la Badia, el. Situat a ponent de Querós, a la capçalera de la riera de la Fàbrega, en el camí de Sant Andreu de Bancells, a 844 m.s.n.m. Documentat a partir de finals del segle XIX i abandonat a mitjan segle XX. Actualment rehabilitat com a segona residència.

El Corral és l'única casa de Querós totalment habitable. Es tracta d'un edifici de planta quasi quadrada, de 14'5 per 13'5 m, de dues plantes. Hi remarquem una finestra amb brancals de pedra treballada a la façana principal i amb rajol massís a la façana sud, així com els brancals de pedra treballada de les dues portes d'entrada. Aquests

---

⁴⁶ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 40.

⁴⁷ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892. MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 40-42.

elements podrien fer pujar la cronologia original de la casa fins a la primera meitat del segle XIX o, potser, una mica més amunt.

No coneixem massa dades històriques sobre aquest mas, l'origen del qual el suposem lligat a la Badia, potser funcionant com una masoveria. Figura en els diversos mapes a partir de finals del segle XIX, tot i que no l'hem trobat referenciat a cap dels documents d'aquesta època que hem consultat.

Fàbrega, la. Situat a la dreta i molt a prop del Ter, entre el Sangles i el Baldà, a uns 320 m.s.n.m i a tocar de la desembocadura de la riera de la Fàbrega. Les seves restes estan habitualment cobertes per les aigües del pantà de Susqueda.

Entre 1344 i 1405 es documenta un mas "Fabrica" que no és segur que sigui el mateix. Derruït al segle XVII, és reconstruït a partir de 1631, conjuntament amb el Sangles, al qual queda unit⁴⁸. De fet, encara l'any 1880 n'era propietari Josep Sangles, que hi tenia masovers: el 1887 era Lluís Grèvol, i el 1891 Ramon Grèvol, possiblement fill seu⁴⁹. El 1893 fou comprat, conjuntament amb el Sangles, pel dr. Josep Salarich, de Vic, que hi mantingué masovers: la família Tomàs Trias i, finalment, la família Costa Rua, que eren immigrants gallecs⁵⁰.

Goita, can. També anomenat can Guita. Es trobava ubicat a l'extrem sud-oest de Querós, en un vessant elevat del Sot de Serrallonga, a 840 m.s.n.m.. Documentat en alguns mapes de la primera meitat del segle XX, el 1940 ja estava abandonat. Actualment en queda només un amuntegament de pedres.

Gombau, el. El Gombau (o Gumbau) era una altra de les cases grans de Querós. Es trobava situada a uns 320 m d'alçada, al nord-est i prop de l'església, a l'altre vessant de la mateixa carena i en un marge terrassat que moria al Ter, a llevant. Les restes del Gombau estan quasi sempre cobertes pel pantà, però en resten les evidències suficients com perquè, en un període de sequera, es puguin apreciar les seves dimensions i la seva estructura.

La construcció principal era de planta quadrada de 13 per 13 m, i tenia adossada al sud, a la part baixa, una cos rectangular de 13 per 7 m que estava obert a l'exterior amb unes grans galeries. Es trobar-se en una zona en pendent, les estances de la planta inferior estan distribuïdes en tres nivells. Per les seves característiques, especialment per les diverses llindes de rajol d'algunes obertures, aquest edifici

---

⁴⁸ ACOS *Llibre de las rentas de Casserras...* cit., f. 164. LLACH, E i LLINÀS, J. Querós... cit, p. 245.

⁴⁹ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892.

⁵⁰ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 51-52.

correspon a una reforma que es degué fer al segle XIX. Al voltant del mas hi havia una important zona de conreu, majoritàriament esglaonat en feixes, i que s'estenia també per les veïnes immediacions de la Casa Nova, can Palanques i, a l'altra banda del Ter, el mas Gou i el Molí de Querós.

Documentat des del 1338, Pere Joan Gombau assistí l'any 1449 a la convocatòria del sindicat que havia de permetre redimir els pagesos de remença⁵¹, i el mas Gombau surt també esmentat l'any 1621⁵². L'any 1880 era propietat de Pau Oliver, que també ho era del Vilar de Querós, la Casa Nova i can Palanques, i hi residien com a masovers Joan Roure el 1887 i Joan Tomàs el 1891. Sembla que, per aquestes dates, el Gombau fou la seu de l'ajuntament de Querós, annexat a Sant Hilari Sacalm l'any 1899. Vers els anys 20 del segle XX n'era masover Tomàs Crous, que fou succeït pel seu hereu, Jaume Crous. Vers l'any 1960 el propietari del Gombau era Jaume Carbonés, de Montdois⁵³.

Gou. Es tracta del que al segle XX és conegut com a “casa del Molí”, un mas ubicat sobre el molí de Querós, a la dreta del Ter i prop de la desembocadura de la riera de Querós, davant per davant de l'església. Les seves restes, negades habitualment pel pantà, es troben just al vessant de sobre el molí.

Les seves dimensions, relativament grans, s'expliquen pel fet que, a banda d'acollir dues famílies (la dels propietaris i la dels masovers) i el bestiar, exercia també d'hostal. Encarada a l'est, al cos principal de la casa se li adossava a llevant, a la part baixa, una segona construcció rectangular. Descriuen la casa els germans Lluís i Joan Rovira, que hi van viure: *"A casa hi havia dues habitacions a dalt i una sala, a baix hi havia el corral de les cabres, l'entrada per les vaques, això entrant per la part dels masovers, i després hi havia la cuina, una sala menjador, les corts del porcs a la part baixa, i una era que servia per batre el blat i per fer el paller al costat. Per l'entrada del masover hi havia les vaques i la burra tancada més amunt, i a l'esquerra i havia una sala que hi teníem la palla. I si passava algú per quedar-se a dormir, dormia allà a la palla. Després hi tenien la cuina i el forn d'enfornar el pa, i un raconet, una habitació hi havia. Això a baix, en deien el cambrer. Els masovers entraven per baix, i nosaltres per un tros que la casa semblava feta més nova*⁵⁴.

Entre 1381 i 1480 el documentem desdoblant (Gou d'Amunt i Gou d'Avall), i a partir del

---

⁵¹ HOMS, M.M. *El sindicat remença de 1448...* cit., p. 274.

⁵² SOLÀ, X., *La reforma catòlica...* cit., p.373.

⁵³ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892. MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 50.

⁵⁴ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 28-36.

segle XVIII el trobem unit al Bracs⁵⁵. Desapareix de la documentació a la segona meitat del segle XIX, i la casa passa a anomenar-se “casa del Molí”. De fet, el proper molí de era portat aleshores pels estadants del mas, és a dir, pel matrimoni format per Josep Rovira, que n'era propietari, i Dolors Orra⁵⁶. Va heretar mas i molí el seu fill, Joan Rovira Orra qui, al seu torn, els va passar al primogènit, Ramon, que fou el darrer propietari del mas i del molí abans que quedés negat pel pantà.

Illa, l'. Situat a la dreta i molt a prop del Ter, l'Illa era l'última casa de Querós seguint el curs del riu. Estava situada a la riba dreta, a uns 300 m.s.n.m, quasi a tocar de la mateixa llera. Degut a això, el seu emplaçament es troba sempre sota el pantà.

Lluís Soler, que hi va néixer, descriu el mas: *“era una casa mitjana (...) Tot venia de pla, i inclús fins i tot s'havia de baixar algun escaló. Entraves a la casa i de seguida eres a la cuina, allà on hi havia la llar de foc, que allà es menjava, es cuinava i tot això. Era gran, feia com una sala de pla de carrer. I llavors les quatre habitacions també venien de pla, i alguna s'havia de baixar algun esglaó (...) Pel bestiar hi havien quadres, o corts. Ara, el bestiar quedava més enclotat que el pla de la casa”⁵⁷.*

Documentat des del 1381-87 (Bertran Illa), l'Illa és un altre dels masos històrics de Querós. A la segona meitat del segle XVII, Pau Illa es va casar amb la pubilla de la Querosa i deixà el mas. El 1692 l'Illa fou comprat per Miquel Serra, del Sangles i la Fàbrega, masos als quals estigué unit fins que l'heretà en solitari el seu nét, Jaume Sangles i Illa, que trobem menant el mas el 1766. Descendents seus foren Miquel Illa (1818) i Martí Illa (1860 i 1880), mentre que l'any 1891 vivien al mas Martí Bruguera i Rosa Illa⁵⁸. Al tombant de segle, però, els propietaris i residents eren el matrimoni format per Martí Soler i Maria Soldevila. Els Soler continuaren a l'Illa al llarg de la primera meitat del segle XX.

Janet, can. Situat a la vall de la riera de Querós, a l'altra banda de la Querosa, a la propietat del Cominal. Figura en el mapa de Juli Serra, del 1890⁵⁹. L'any 1880 el propietari era Ramon Casadesús i l'any 1891 hi vivia Joan Cominal Costa, germà de l'aleshores masover de la Querosa, Agustí Cominal⁶⁰. Però no hi ha referències posteriors a aquest mas, del qual se n'ha perdut memòria i no hem pogut localitzar-ne

⁵⁵ ABEV. Arxiu de la Vegueria de Vic. Cadastre de Querós de 1766, f. 4 i 5.

⁵⁶ AMSHS, Ajuntament de Querós. Padró de contribuents de 1891-1892.

⁵⁷ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 16-17.

⁵⁸ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892.

⁵⁹ RAMS, E., TARRÉS, J., *Un viatge per les Guilleries i el Montseny. Visió actual del recorregut pioner fet l'any 1890 per Juli Serra*, Col·lecció Camí Ral, 20, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 2002.

⁶⁰ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892.

cap vestigi.

Mina, la. Situat a l'est de Querós, a la dreta del Ter, sota el turó de Corones, a 460 m.s.n.m. i sobre l'Illa. L'indret és avui una zona totalment emboscada en la qual no hi hem pogut localitzar cap vestigi d'una construcció.

Desconeixem si l'origen del mas pot tenir alguna relació amb les incipients explotacions mineres que a finals del segle XIX s'endegaren a Querós. En tot cas, en aquella època hi va viure Ramon Tomàs, germà de l'aleshores masover del Gumbau, Joan Tomàs⁶¹. Sembla que a les primeres dècades del segle XX ja estava deshabitada i no se'n tenen més dades.

Molí, el. El molí de Querós es trobava a la part més baixa de la riera de Querós, quasi a tocar de la seva confluència amb el Ter, davant per davant de la roca del Mal Sopar i en una esplanada ubicada a 320 m.s.n.m., a tocar i a l'esquerra de la riera que l'alimentava i el feia funcionar. Les seves restes passen la major part del temps submergides a les aigües del pantà.

Se'n conserva força bé l'estructura. Està format per una petita construcció trapezoïdal de 30 m², amb una porta amb brancals de pedra treballada orientada a migdia, que era on hi havia l'obrador i el carcabà, en part encara conservat. Al nord-oest s'hi estén la bassa. Els elements arquitectònics (brancals de pedra treballada, estructura d'entrada de l'aigua al molí) apunten una cronologia de segle XVIII o primera meitat del XIX.

A Querós hi ha documentat un molí des del 1215, però no és segur que sigui el mateix. Sí que ho és el que forma part de la propietat del mas Gou, unit al Bracs, al segle XVIII. El 1790 portaven el molí Martí i Josep Bracs, pare i fill. A les darreries del segle XIX, el molí era portat pel matrimoni format per Josep Rovira, que n'era propietari conjuntament amb la veïna casa del Molí (antic mas Gou), i Dolors Orra⁶². La família Rovira va portar el molí fins a mitjan segle XX, quan s'abandonà.

Obac, l'. També escrit "Aubach", "Ubach" o "Obach". Situat a la vall de la riera de Querós, a la dreta de la riera i aigües avall de la Querosa, sobre un marge molt pronunciat, a 410 m.s.n.m. Les seves restes es troben en un estat de conservació molt deficient. És una edificació de allargassada, de més de 15 m de longitud i dues plantes. L'accés principal es realitzava pel sud, i es passava a un vestíbul d'uns 15 m² que permetia, per una banda, accedir a peu pla a les diverses estances que hi havia al nord i, per l'altra, a un espai exterior on una escala donava accés a la segona planta. Per les seves característiques, l'Obac sembla una construcció del segle XIX.

---

⁶¹ AMSHS, Ajuntament de Querós. Padró de contribuents de 1891-1892.

⁶² AMSHS, Ajuntament de Querós. Padró de contribuents de 1891-1892.

Documentat des del 1338, el 1381-1387 coneixem a Arnau Hubach i el 1675 a Joan Baptista Aubach. Més endavant, als segles XVIII i XIX, el mas estava unit als masos Bracs i Gou, amb el molí. L'any 1880 era propietat de Carles Serrahima, i l'any 1891 hi vivia Pere Orra⁶³. Al segle XX, l'Obac, el Gou i el molí eren de la mateixa propietat, de Joan Rovira Orra, que hi tenia de masovers a Pere Pons, la seva esposa Carme, i els fills, Josep, Enric i Carles. Més endavant, Josep Pons, l'hereu, es va casar amb Emília Soler i foren els darrers masovers que visqueren a l'Obac⁶⁴.

Oliver. Situació desconeguda. Documentat entre 1358 i 1405.

Palanques, can. Can Palanques es troba al collet que hi ha entre l'església i la roca del Mal Sopar, a uns 335 m.s.n.m. Tot i que està ubicada per sota de la cota superior del pantà, és habitual que les seves restes reapareguin tan bon punt baixa una mica el nivell. Era una casa petita, d'uns 75 m² de superfície, formada per dues estances principals, una a llevant i l'altra a ponent.

No es tenen notícies d'aquesta casa amb anterioritat al segle XIX. L'any 1880 era propietat de Pau Oliver, conjuntament amb el Vilar, el Gombau, la Casa Nova i el Baldà, i l'any 1891 hi vivia, com a masover, Francesc Gelabert. Fins al final de la dècada dels anys vint del segle passat, a can Palanques hi havia hagut un hostal. Els darrers estadants de can Palanques, a mitjan segle XX, foren Àngel Vila, originari de Sellabona, i Carme Crous, del Bracs, que l'any 1953 se n'anaren a viure a Serrallonga i la casa quedà ja deshabitada. En aquests moments, can Palanques era propietat de Jaume Carbonés, de Montdois⁶⁵.

Palou. Situació desconeguda, probablement a l'esquerra del Ter entre la Caseta i el pont de Querós. Esmentat només en documents de 1405 i 1752.

Querosa, la. També escrit "la Carosa". El mas es troba a uns 350 m en línia recta al sud-est de l'Obac, a l'altra banda de la riera de Querós i en un esperó a 470 m.s.n.m., elevat sobre la confluència del sot de Vallbudeny amb la riera.

Actualment, la Querosa és un edifici construït al segle XIX. És de planta quadrada, de 12'30 m de costat, planta baixa i dos pisos. A la façana s'obren el portal d'entrada, d'arc rebaixat de rajol, una porta secundària i diverses finestres, totes de llinda, brancal i ampit de rajol massís, típiques del segle XIX. Al centre del pis superior hi ha una obertura més gran, on antigament hi havia hagut una barana de fusta. L'espai interior

---

⁶³ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892.

⁶⁴ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 52.

⁶⁵ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892. MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 50.

està distribuït en tres ales: al centre, una gran sala ocupa tota la llargària de la casa i dóna accés a quatre estances, dues a cada banda. A la dreta destaca la cuina, mentre que a l'esquerra hi ha una cort i un forn de pa. Al fons de la sala hi ha l'escala que permetia pujar als pisos. Davant per davant de la Querosa hi ha les restes d'una construcció de treball (corts o graners) que té elements arquitectònics que denoten més antiguitat.

Entre 1381 i 1405 el possessor de la Querosa era Pere Querosa⁶⁶. A la primera meitat del segle XVI el matrimoni entre Salvi Querosa i Joana Serrallonga propicià la unió dels dos masos, que s'allargà fins el 1651. Un conflicte esdevingut arran del testament de Margarida Serrallonga, vídua del bandoler, separà de bell nou els dos masos i la Querosa passà a mans de Miquel Serrallonga, germà petit de Margarida. Miquel apareix portant les regnes de la Querosa els anys 1663 i 1667⁶⁷. El succeeix el seu gendre Pau Illa i Carosa, procedent del mas Illa⁶⁸, i l'any 1711 posseeix la Querosa el fill de Pau, Bernat Carosa Illa i Serrallonga⁶⁹. A partir de 1756, apareix Joan Carosa, que trobem en diversos documents de la segona meitat del segle XVIII⁷⁰, i que el 1803, després de 152 anys i gràcies a una sentència favorable, va foragitar del mas Serrallonga els hereus de Margarida Serrallonga. El 1814 el seu fill Jeroni Carosa ven la Querosa a Pere Coma, d'Osor⁷¹.

El 1880 la Querosa era de Josep Pagès, i el 1891 hi vivia com a masover Agustí Cominal, amb el seu fill Josep i la seva nora, Maria Quer. Des dels anys 20 del segle XX s'hi succeïren Tomàs Sui, amb la filla i el gendre; Josep Soler, que venia de Serrallonga; el matrimoni format per Josep Vilaró, de la Roca de la Font, i Lola Rovira, del Molí; i finalment Jaume Soler, Maria Mosull i els seus fills, provinents de la Casica. Jaume Soler Mosull, vidu i amb els fills emigrats, fou el darrer estadant de la casa, als anys 60⁷². Actualment es troba en procés de rehabilitació.

Roca de la Font, la. Situat al nord de Querós, prop del torrent del Vilar i en terme de Rupit. Documentat des del segle XVIII, a principis del segle XX hi va viure Josep Vilaró,

---

⁶⁶ ABEV. Notaries foranes (I) Rupit. *Manual de Bernat Tuffarer, notari reial i públic de la vila, castells i termes de Rupit i Fornils dels anys 1381-1387*, f. 50. ACOS. *Llibre de las rendas de Casserras...* cit., f.164 v.

⁶⁷ ABEV. Registre del terme de Sau en poder de Joan Vila (1658-1673 i 1673-1680).

⁶⁸ ACOS. Fons família dels drs. Salarich. Documentació del mas Sangles de Querós. D-365 Full f 10v

⁶⁹ ADG D-365 Full f 10v

⁷⁰ ABEV, Cadastre de 1766, AHG *Comptaduria d'Hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 225 i 238-239.

⁷¹ AHG, *Comptaduria d'Hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 263.

⁷² MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 52.

que va marxar després a la Querosa. Ja era enrunat als anys 30 del segle XX⁷³.

Rourell, el. També anomenat el Raurell. Situació desconeguda, probablement entre el molí i l'Illa, a la dreta del Ter. Documentat entre 1752 i 1817.

Salibercs. També escrit "Saliberch" o "Saliberchs". Situat al nord-oest de Querós, a l'esquerra del Ter, envoltat per un pronunciat meandre i a 360 m.s.n.m. Es troba en fase avançada d'enrunament i parcialment malmès per un camí.

És un mas de planta quadrangular, amb la façana principal orientada a migdia. L'estança més occidental, a l'esquerra de l'entrada, era la cuina i s'hi pot veure un forn de pa. Una porta secundària permetia sortir a l'exterior des d'aquesta cuina, en un indret on hi havia un espai obert, a l'altra banda del qual hi ha les restes d'una pallissa. A l'extrem oposat de la casa, a llevant, hi ha adossada una estança d'època posterior, que sembla una pallissa o d'una cort.

Documentem aquest mas el 1257, quan el prior del monestir de Casserres defineix Bernat Moliner, de Querós, fill de Guillem dit "de Salibercs"⁷⁴. L'any 1337 Bernat Salibercs confessa pertànyer al monestir, i un any més tard Pere Salibercs rep a precari el mas. L'any 1358 trobem a Guillem Salibercs, i un document del 1405 esmenta el camí públic que va de l'església a Salibercs⁷⁵.

Després d'un buit de quatre segles retrobem aquest mas al segle XIX, quan Ramon Rovira el compra a Martí Tapias, de Seva⁷⁶. Probablement, el Salibercs modern era un nou mas aixecat en el mateix indret que l'antic i que va conservar el nom. L'any 1880 el seu propietari era Isidre Rovira i l'any 1891-1892 era ocupat pel masover Andreu Porta⁷⁷. El seu abandó es produí a la primera meitat del segle XX, ja que l'any 1940 se sap que estava deshabitat⁷⁸.

Sangles, el. També anomenat "mas dels Angles" o "Angulo". Situat prop del Ter, al costat dret, a l'extrem nord-oest de Querós, davant de Sellabona. Es troba al capdamunt d'una antiga plana riberenca, avui negada pel pantà, les aigües del qual arriben gairebé als peus del mas, que es troba a 355 m.s.n.m.

Molt enrunat, per conèixer el mas comptem amb el testimoni de Felisa Vila, una de les nétes de Martí Bruguera, que hi va viure de petita i que diu que era "*una casa on tot*

---

⁷³ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 52.

⁷⁴ LLOP, I.: *Col·lecció diplomàtica...*, cit., p. 695.

⁷⁵ ACOS *Llibre de las rendas de Casserras...* cit., f. 163 v. i 163 r.

⁷⁶ AHG, *Comptaduria d'Hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 275.

⁷⁷ AMSHS, Ajuntament de Querós. Amillament de 1880 i Padró de contribuents de 1891-1892.

⁷⁸ PLADEVALL, A.; SERRADESANFERM, A., *Sant Hilari Sacalm...*cit.

*era bastant pla, amb una escaleta per pujar a dalt que hi havia habitacions".*⁷⁹

El Sangles ("mas des Angles") va pertànyer als dominis de Sant Pere de Casserres, tal com esmenta un document de l'any 1358 on apareix Pere Sangles⁸⁰. L'any 1449 el pagès de remença Guillem Sangles acudeix a la crida del sindicat que es va convocar per redimir aquest mal us⁸¹. Al segle XVI, documentem Segimon Sangles entre 1537 i 1564 i el seu fill Gabriel Sangles entre 1564 i 1587.

L'any 1625 el mas és deshabitat i s'hi refugia durant un temps el bandoler Serrallonga⁸². L'any 1631 el col·legi de Betlem, successor del monestir de Sant Pere de Casserres, estableix el mas Sangles i el veí mas Fàbregues a Anton Tallades.

Més tard, Margarida Sangles, pubilla del mas, es casa amb Miquel Serra, que el 1692 adquireix el mas Illa. Anys després el seu nét, Jaume, es quedarà amb l'Illa i la néta, Margarida, amb el Sangles i la Fàbrega. Gaspar Sangles, el fill de Margarida, mor sense descendència el 1773 i el mas passa a un nebot, també anomenat Gaspar⁸³.

El fill d'aquest, Josep, fou regidor per Querós diverses vegades entre 1808 i 1827 i alcalde de Vilanova de Sau l'any 1820⁸⁴. L'any 1850 menava el mas l'hereu Hilari, que el 1871 era jutge municipal de Querós⁸⁵. El succeí Josep Sangles, segurament fill seu, que el 1893 es va vendre el mas al doctor Josep Salarich, de Vic, que hi establí masovers⁸⁶. El doctor Salarich, a les dues primeres dècades del segle XX, intentà que la propietat donés fruits, promovent, sense èxit, un salt d'aigua al Ter i un pont sobre la riera Major que facilités les comunicacions amb la plana de Vic⁸⁷. La segona família de masovers establerts per Salarich, els Bruguera, s'hi van estar fins que el mas, a mitjan segle XX, va quedar abandonat⁸⁸.

---

⁷⁹ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 47.

⁸⁰ ACOS *Llibre de las rendas de Casserras...* cit., f. 163 v.

⁸¹ HOMS, M.M. *El sindicat remença de 1448*. Girona: Ajuntament, 2005, p. 274.

⁸² CORTADA, J. *Proceso instruido contra Juan Sala y Serrallonga, lladre de pas (salteador de caminos) extractado en su parte más interesante*. Barcelona, 1868.

⁸³ ACOS. Fons família dels doctors Salarich. Documentació del Mas Sangles de Querós. *Inventari fet per Rosa Sanglas i Poudevida, viuda de Gaspar Sanglas i Faja, dels béns que foren de aquell*.

⁸⁴ AMVS. *Llibre del comú del terme de Vilanova de Sau i les seves parròquies*.

⁸⁵ AGDG. *Butlletí Oficial de la Província de Girona*. 08-02-1871, p. 4.

⁸⁶ ACOS. Fons família dels doctors Salarich. Contracte d'arrendament del mas el Sanglas de Querós. 1893.

⁸⁷ ACOS. Fons família dels doctors Salarich. Turbines del salt d'aigua de la finca del mas Sanglas de Querós, 1901. Plet pel salt d'aigua del Sanglas de Querós, 1907. Esborrany d'una carta del rector de Querós, 1918.

⁸⁸ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica ...cit.*, p. 35.

Sellabona. També anomenat Cellabona o Salabona. Situat al capdamunt d'un turonet de 375 m. a l'esquerra del Ter, a l'extrem nord-oest de Querós, davant del Sangles. Malgrat estar dins la vall de Querós pertany a la parròquia de Sant Joan de Fàbregues i al terme municipal de Vilanova de Sau.

La casa es troba en avançat procés d'enrunament. Es tractava d'una construcció de dimensions força grans, de planta trapezoïdal, subdividida transversalment en quatre grans estances. A l'extrem nord hi té adossat un cos més petit que s'obre a un pati que s'allargassa a cap a tramuntana seguint la carena i que és tancat a l'altre extrem, al nord, per una petita cort.

Ens descriu el mas Felisa Vila, que hi va viure fins als 18 anys: *"hi havia una entrada. A mà dreta s'hi trobava la cort de les vaques, i més al fons l'estable de la burra. Val a dir que abans d'entrar a la casa ja hi havia el corral de les cabres, i en una espècie de cabana s'hi tancaven els porcs. Només entrar, però, hi havia una sala molt gran, i allà en un raconet hi feies el foc a terra, i també hi havia el forn per fer el pa. El terra eren unes pedres grosses, unes lloses que en dèiem nosaltres. En aquella sala gran de l'entrada hi havia una taula que potser hi cabien unes 20 persones o més, era molt llarga, i en un racó el lloc de rentar els plats (...). Hi havia una escala petita que comunicava amb dues habitacions, i llavors una altra que comunicava cap a dalt. A dalt hi havia el rebost per guardar les coses, i llavors s'accedia a dues habitacions més. Eren habitacions petites (...). A dalt a les habitacions tot era fusta, i a baix tot era pedra, aquelles lloses".*⁸⁹

Com a indret, el topònim ja surt el 917, i com a mas es documenta des del 1338. Bernat de Salabona, pagès de remença, va ser convocat l'any 1449 a Vic⁹⁰. A finals del segle XVIII regia el mas Pere Folchs i Sellabona, tutor del jove Gaspar Sangles, del veí mas del mateix nom. Al segle XIX el mas era propietat de Joan Rovira, que havia format part d'una quadrilla de trabucaires. El seu fill, Joan, es va vendre el mas i va anar a viure a Tavertet⁹¹. A les primeres dècades del segle XX trobem vivint a la casa Josep Vila, que la deixà a un dels seus fills, anomenat també Josep. Aquest, casat amb Dolors Bruguera, va viure al mas fins a mitjans de la dècada dels 60, en què Sellabona fou abandonat⁹².

Serra. Situació desconeguda, probablement al nord-oest de la vall, dins del terme de Rupit i parròquia de Querós. Documentat entre 1338 i 1699.

⁸⁹ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 48.

⁹⁰ HOMS, M.M. *El sindicat remença...*, cit., p. 274.

⁹¹ SANGLAS, J., Joan Rovira, "en Sellabona", *Els Cingles*, 21, Tavertet, 1987, p. 9-10.

⁹² MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 47.

Serrallonga. Serrallonga es troba situat al sud-est de Querós, en un replà elevat del vessant oest del turó de Coronas, a 675 m.s.n.m. Centre d'una gran hisenda, és una de les cases més significatives de Querós, tot i que avui es troba en estat d'abandó i enrunament.

De tots els masos de Querós, Serrallonga era el que ofería una imatge més noble. En la seva façana principal destacaven el portal adovellat i diverses finestres amb brancals i ampits de pedra treballada. Era una façana d'uns 20 m de longitud, amb la porta forana al centre i diverses obertures a la planta noble, entre les que destacava, al centre, una que donava a un balconet de fusta. Sobre el balcó, sobresortint de la línia de la cornisa i àdhuc de la teulada hi havia un rellotge de sol.

La part principal del mas era una construcció rectangular de 22 per 16 metres, subdividit en tres grans estances. Al sud-oest, just traspasat el portal d'entrada, s'arribava a una sala rectangular de 9'3 per 4'1 m. de superfície interior, des de la qual es passava a la segona gran estança, que ocupava tot el terç nord-oest de la casa i que estava subdividida en dues cambres. La del costat oest, d'uns 30 m², era la cuina. Es tractava d'una gran sala quasi quadrada amb el sostre sostingut amb un pilar central d'obra. La sala del costat est era una mica més petita (24 m²) i s'hi podia accedir tant des de la cuina com des d'una obertura a la paret nord. Una tercera estança ocupava tot el terç est de la casa.

Maria Soler, que hi va viure, ens ajuda a conèixer el mas. *“Hi havia una entrada, que cap a la dreta s’hi trobava la cort de les vaques, i cap a l’esquerra hi havia la cort de la burra o del matxo, i més enllà les cabres i el corral de les gallines (...). Després de l’entrada, hi havia un o dos escalons per anar a la cuina (...), hi havia els fogons, un foc a terra que era al mig –ple de fum a vegades-, i tot a la vora del foc hi havia uns bancs que feien una rotllana, era ‘cuina de mig’, de manera que la xemeneia era a dalt, molt grossa, i ocupava tot el sostre (...). Més enllà de la porta que donava accés a la cort de les vaques, tres o quatre passes, hi havia l’escala per anar a dalt, una escala ampla de pedra. Pujaves l’escala i hi havia una sala gran. En un extrem hi havia una habitació, a sobre la cort de la burra, després l’habitació de la meva mare. Cap a l’altre extrem hi havia dues habitacions, la meva i una altra –que quedava a la dreta i hi havia les vaques a sobre, i donava a l’era. I si anaves pel mig de la sala, llavors cap a dins hi havia altres habitacions. Hi havia un vàter i al costat una habitació que hi dormia el meu germà, i després una altra que hi posaven el blat de moro, com un graner. I encara en quedava una setena que anava a sobre el corral de les cabres. Més enllà hi havia un segon graner, i a sobre d’aquest graner encara hi havia una altra escala que anava...*

*no sé què hi tenien allà*⁹³.

En el període 1381-1387 el possessor del mas Serrallonga era Bernat de Serrallonga⁹⁴. L'any 1532 Joan Serrallonga figura com a obrer responsable de les obres de construcció del pont de Querós⁹⁵. Pocs anys més tard, Joana Serrallonga, pubilla del mas, es casa amb l'hereu de la Querosa, Salvi, i s'uneixen els dos masos. Probablement és fill seu el Salvi Serrallonga que trobem documentat fins el 1621⁹⁶ i que llegarà la hisenda a la néta gran, Margarida, esposa de Joan Sala, de Viladrau, que en aquells moments estava a punt d'esdevenir el bandoler més conegut del país. Vers el 1631, per ordre del duc de Cardona, foren arrasats els masos Serrallonga, la Querosa, el Cominal i Busquets durant la persecució del bandoler. Segons es diu, aquests quatre masos formaven aleshores la propietat de Serrallonga, la qual cosa ens deixa entreveure una explotació de primera magnitud que s'estenia per bona part del vessant de la dreta de la vall de la riera de Querós.

Margarida mor el 1652 i llega el mas al seu fill Antoni, rector de Querós. Se'n separarà la Querosa, que passarà a mans del germà petit de Margarida, Miquel, foragitat en aquells moments del mas familiar. Antoni menarà Serrallonga durant uns cinquanta anys, i després el mas passarà als descendents del seu germà Josep⁹⁷. A les dècades centrals del segle XVIII, el possessor del mas és Pere Serrallonga, regidor per Querós a la batllia de Vilanova de Sau l'any 1739 i batlle l'any 1746⁹⁸.

El 1803, després de 152 anys d'enfrontament i d'un procés judicial perdut, Francesc Serrallonga ha de cedir el mas a Joan Carosa, descendent de l'expulsat Miquel Serrallonga. Es refà, doncs, l'antiga unió entre els dos masos, que es referma amb el matrimoni entre els respectius fills, Maria Serrallonga i Jeroni Carosa. Per pocs anys, però, ja que el 1814 Jeroni Carosa es ven la Querosa⁹⁹.

Jeroni fou acusat d'haver participat en la mort d'una persona a Vic i empresonat l'any 1832. El mas fou encomanat a un administrador de Sant Andreu de Bancells que hi posà uns masovers. L'any 1838, havent complert condemna, Jeroni Carosa aconsegueix la restitució del mas. L'any 1848 ha casat la filla gran, Maria, amb Josep

⁹³ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 26.

⁹⁴ ABEV. Notaries foranes (I) Rupit. *Manual de Bernat Tuffarer, notari reial i públic de la vila, castells i termes de Rupit i Fornils dels anys 1381-1387*, f. 56.

⁹⁵ PLADEVALL, A., Els ponts del Ter a les Guillerries, *Els Cingles*, 27, 1991, p. 7.

⁹⁶ ADG, llibres D-268 i D-270, i *Notularum* 1600-1699.

⁹⁷ CORBELLÀ, R. "Notícies den Serrallonga", *La veu del Montserrat*, 2, 1902, p. 64-66.

⁹⁸ AMVS. *Llibre del comú del terme de Vilanova de Sau i les seves parròquies*. AMVS. *Llibre de resolucions de concells o ajuntaments del terme de Vilanova de Sau 1738-1746*.

⁹⁹ AHG. *Comptaduria d'Hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 263.

Arau, qui el 1851 apareix com a responsable de tots dos¹⁰⁰. Més tard, Josep Arau serà regidor de l'ajuntament de Querós, del qual esdevindrà alcalde per un petit període, l'any 1869¹⁰¹.

L'any 1884 el mas és de Josep Planas Costa, a qui se li embarga la finca. En la descripció de la propietat s'esmenten, també, un antic mas abandonat (Solei) i un vell forn de teules¹⁰². A principis del segle XX Serrallonga era propietat de Josep Soler, que també tenia el mas Illa, i era portat per masovers¹⁰³. Els Soler s'hi van estar fins als volts de 1950 i, després, arrendaren el mas a Àngel Vila i Carme Crous, que fins aleshores havien estat a can Palanques. Serrallonga seria definitivament abandonat pocs anys després¹⁰⁴.

Solei, el. Situació desconeguda, segurament prop de Serrallonga, hisenda de la qual formava part. Documentat el 1851, el 1884 ja estava abandonat.

Terradelles. Situació desconeguda. Esmentat a finals del segle XVIII.

Vilar de Querós, el. Situat al nord-est de la vall, a 765 m.s.n.m., a la carena que separa la vall del Ter de la del torrent del Vilar. Tot i trobar-se a la vall de Querós, pertany al terme municipal de Rupit. Antigament hi passava el camí que comunicava Querós amb Rupit, i es troba deshabitada i enrunant-se des dels anys 60 del segle XX.

La casa està situada en un marge en pendent orientat al sud-oest, i la porta principal s'obre en un dels costats curts de la façana, concretament el que s'orienta a ponent. És un edifici de dues plantes, amb dues construccions de treball (corts i graners) d'una sola planta, adossades posteriorment. Les obertures de l'edificació principal són de llinda monolítica i brancals de pedres treballades, i pertanyen a una construcció dels segles XVII-XVIII.

Miquel Vilar fou convocat l'any 1448 per assistir a la crida del sindicat remença, i en el fogatge de 1553 hi surt esmentat Joan Vilar¹⁰⁵. El 1814, el mas pertanyia a Pere Coma i Vilar, que va adquirir el Baldà¹⁰⁶. A mitjan segle XIX el Vilar era de Pau Oliver i Margarida Vilar, i centrava una gran hisenda formada també pel Gombau, can Palanques i la Casa Nova i que s'estenia, per tant, per tot el quadrant nord-oriental de

---

¹⁰⁰ AHG. *Comptaduria d'hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 19, p. 105.

¹⁰¹ AHG. Fons Govern Civil de Girona. Expedients d'Ajuntaments de diferents pobles (1849-1881).

¹⁰² AGDG. *Butlletí Oficial de la Província de Girona*. 24/10/1884, p. 4.

¹⁰³ AMSHS. Ajuntament de Querós. Padró de contribuents de 1891-1892.

¹⁰⁴ MAYMÍ, J., *Recerca etnogràfica...*, cit., p. 23-27 i 50.

¹⁰⁵ HOMS, M.M. *El sindicat remença...*, cit., p. 288-289. IGLÉSIES, J. *El fogatge de 1553...*, cit.

¹⁰⁶ AHG, *Comptaduria d'hipoteques de Santa Coloma de Farners*, 112, p. 263-264.

Querós, entre el Ter i Montdois. A mitjan segle XX aquesta gran propietat era de Jaume Carbonés, de Montdois.

ABREVIATURES DELS ARXIUS CITATS

ABEV - Arxiu Episcopal de Vic

ACOS - Arxiu Comarcal d'Osona

ADG - Arxiu Diocesà de Girona

ADM - Arxiu Ducal de Medinaceli

AGDB - Arxiu General de la Diputació de Barcelona

AGDG - Arxiu General de la Diputació de Girona

AHG - Arxiu Històric de Girona

AMSHS - Arxiu Municipal de Sant Hilari Sacalm

AMVS - Arxiu Municipal de Vilanova de Sau

Peu de figura

Fig. 1. Situació dels masos de Querós habitats al segle XX, sobre un plànol actual (elaboració pròpia sobre una base de l'Institut Cartogràfic de Catalunya)